

Socijalna misel

Politična bilanca volitev 18. marca 1923 v Sloveniji (Fran Erjavec) — Pred polomom naših železnic (Franjo Šuklje) — Politični del nemške ustave (Viktor Korošec) — Nazadovanje prebivalstva v Franciji (Vinko Šarabon) — Socializacijski predlog M. Snowdena v Angliji (Cosmopolita) — Stanje ruskega gospodarstva v letih 1921/22 (Dr. B.) — Slovanski svet — Revije in knjige — Baltiške države.

L. II. LJUBLJANA — GORICA ŠT. 4.

1923.

**„Socialna misel“ izhaja 15. vsakega meseca na najmanj
24 straneh.**

**Kulturni del urejuje Fr. Terseglav (Ljubljana), socialni
in gospodarski dr. A. Gosar (Ljubljana), politični
dr. E. Besednjak (Gorica).**

**Upravništvo: Jugoslovanska tiskarna, kolportažni od-
delek, Doljanski nasip št. 2, Ljubljana. — Za Italijo
je upravništvo v Gorici, Via Carducci št. 4.**

**Cena: Celoletno 40 Din, za Italijo in ostalo inozemstvo
50 Din.**

Odgovorni urednik: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Tisk Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani.

INDUS

d. d. za industrijo
usnja in usnjatih
izdelkov

prej CARL POLLAK

Tovarne v Ljubljani,
Kranju in na Drhniki
izdelujejo čevlje iz
vsakovrstnega usnja,
gamaše in usnjate
podnožnike k vratom
iz usnja lastnega
proizvoda

Ali imate že zavarovane svoje premič-
nine in posestva proti požaru? Zava-
rujte sebe in svojo družino za živelje-
nje: Za slučaj smrti, smrti in doživlja,
otroške dote, pogrebne stroške i. t. d. —
U poštev prihaja edino le naša domača

**Uzajemna
zavarovalnica**
v Ljubljani, Dunajska c. 17,
ki vam nudi najučeje ugodnosti

Fran Erjavec:

Politična bilanca volitev 18. marca 1923 v Sloveniji.

Volitve v konstituantno niso podale točne slike o politični opredelitvi slovenskega naroda, to sem poudaril že takoj po tedanjih volitvah.¹ Vršile so se v še preveč revolucionarnem razpoloženju širokih ljudskih plasti, poleg tega ljudstvo tudi še ni moglo jasno pregledati in oceniti ne nastopajočih strank, ne novega političnega položaja. Odločala so zato tedaj v prvi vrsti hrupna gesla in deloma celo plitka demagogija.

Popolnoma drugačen je bil položaj sedaj. Ljudstvo ima za seboj več kot štiri leta trpkihkušenj, stranke pa dve leti konkretnega dela, zato je lahko pregledalo splošni politični položaj ter ocenilo delo posameznih strank, zato je lahko preudarno sodilo in izbiralo. In ta sodba je bila taka, da so bili več kot razočarani največji pesimisti in optimisti, kajti nekatere stranke niso bile samo premagane, temveč vprav pomandrane, kakor nam nazorno kaže priloženi statistični pregled volitev v konstituantno in narodno skupščino.²

Glede na splošni notranji politični položaj, v katerem se nahaja naša država, je bilo že od sprejetja nesrečne vidovdanske ustave jasno, da bo šlo pri teh volitvah v prvi vrsti za ustavno vprašanje. Ni danes moja naloga, pisati o ustavi sami, kakor tudi ne o načinu, po kakršnem je bila sprejeta, dovolj je, če konstatiram, da je morala že po svoji vsebini, kakor tudi po načinu uveljavljenja izzvati najtrdovratnejši odpor, kajti »večina« ustavotvorne skupščine ni bila dostopna za prav noben argument in je z neverjetno zaslepljenostjo naravnost briskirala vsak sporazum z opozicijo, ki ni zastopala le gotovega dela volivcev, temveč veliko večino dveh narodov izmed treh, ki to državo tvorijo. Ker je pa mogoče preglasovati le stranke, ne pa narodov, je moral vsak trezen in objektiven opazovalec že vnaprej vedeti, da posledice ne morejo izostati. In res se je grupiralo ljudstvo pri teh volitvah v prvi vrsti v ustavoverce (centraliste) in revizioniste (decentraliste). Če pogledamo volitve s tega vidika, tedaj je bilo oddanih za:

¹ Glej »Naše Zapiske«, XII., 1920, str. 189, in »N. Z.«, XIII., str. 121.

² Kratice, ki se rabijo v članku ter priloženi tabeli, pomenijo: SLS = Slovenska ljudska stranka; SKS = Samostojna kmetska stranka; JDS = Jugoslovanska demokratska stranka; JSDS = Jugoslovanska socialnodemokratska stranka; SSJ = Socialistična stranka Jugoslavije (Bernot); SSDL = Socialistična stranka delovnega ljudstva; NSS = Narodno-socialna stranka; KSJ = Komunistična stranka Jugoslavije; PGS = Prekmurska gospodarska stranka; NLS = Narodna ljudska stranka (Šusteršič); NRS = Narodna radikalna stranka; SRS = Slovenska republikanska stranka (Novačan) in SKRS = Slovenska kmetska republikanska stranka (Radič).

Izid volitev v konstituanto in narodno skupščino.

Volivno okrožje	Volitve v konstituanto 28. XI. 1920.										Volitve v narodno skupščino 18. III. 1925.											
	Število volivcev		Od oddanih glasov je dobila								Število volivcev		Od oddanih glasov je dobila									
	SLS	Števil. oddanih glasov	SLS	SKS	JSDS	KSI	JDS	NSS	POS	SLS	Števil. oddanih glasov	SLS	SKS	JDS	SSDL	SSI	NSS	NLS	MRS	SRS	SKRS	Verenci
Ljubljana (mesto)	10961	8796	1762	—	1158	1409	3196	1188	—	12723	8875	2814	—	3511	1865	—	649	136	—	—	—	—
Ljubljana-Novo mesto	86119	67318	28268	12641	7134	9142	4500	2633	—	97116	72227	48197	6470	5981	5708	1443	1559	743	2126	—	—	—
Maribor-Celje s Prekm.	118192	82151	28491	17369	21240	5648	4392	2365	1060	138608	97491	56685	4533	5169	5734	4280	2090	—	1856	1461	10186	5981
Skupaj	215272	158265	58821	33010	29511	16280	12388	6186	1060	248147	178593	107976	11023	14661	12707	5723	3596	879	3482	1461	10186	5981

Izid volitev v konstituanto in narodno skupščino (preračunano v %).

Volivno okrožje	Volitve v konstituanto 28. XI. 1920.										Volitve v narodno skupščino 18. III. 1925.											
	Število volivcev		Od oddanih glasov je dobila v %								Število volivcev		Od oddanih glasov je dobila v %									
	SLS	Števil. oddanih glasov	SLS	SKS	JSDS	KSI	JDS	NSS	POS	SLS	Števil. oddanih glasov	SLS	SKS	JDS	SSDL	SSI	NSS	NLS	MRS	SRS	SKRS	Verenci
Ljubljana (mesto)	100	80.31	20	—	13	17	6	14	—	100	69.7	31.8	—	30.76	21	—	6.2	1.5	—	—	—	—
Ljubljana-Novo mesto	100	78.36	42	23	10	14	7	4	—	100	74.23	66.7	9	8.31	7.9	1.91	1.71	1.03	2.9	—	—	—
Maribor-Celje s Prekm.	100	69.43	35	21	26	7	6	3	2	100	70.63	58.05	4.6	5.3	5.88	4.04	2.14	—	1.38	1.5	10.4	6.13
Skupaj	100	74.42	37	21	19	10	8	4	1	100	71.8	60.5	6.16	8.2	7.5	3.2	2.18	0.49	1.9	0.82	5.67	3.35

1. ustavoverce (JDS, SKS in NRS)	29.600 glasov ali 16,5%
2. revizioniste (SLS, SSDL, NSS, SRS in SKRS)	138.600 glasov ali 76,5%
3. neopredeljene (SSJ, NLS in Nemce)	12.600 glasov ali 7%

Za revizijo ustave so glasovale torej dobre tri četrtine vsega slovenskega naroda, za ustavoverce pa komaj pičla šestina, dočim so neopredeljeni skoraj izginili, kar dovolj glasno priča, da je smatralo ljudstvo to pot ustavno vprašanje za prvo in najglavnejše. Izmed revizionistov je dobila seveda zopet ona stranka ogromno večino, ki je postavila to zahtevo najvišje, namreč SLS.

Najbolj zanimivo je, da je stopilo kulturno vprašanje, ki je igralo sicer v dosedanjih slovenskih volivnih bojih skoro odločilno vlogo, to pot popolnoma v ozadje, čeprav so hotele speljati nekatere stranke (n. pr. JDS), ki so se bale pokazati ljudstvu odkrito svoj centralistični politični program, ves volivni boj tudi sedaj na to polje.

Podobno je bilo s socialnim vprašanjem, ki je igralo še pri volitvah za konstituanto tako važno vlogo. Če pogledamo na volitve s tega vidika, tedaj opazimo, da je glasovalo:

1. Za SLS (ki zastopa solidarizem) l. 1920. 58.500 volivcev, l. 1923. 108.000 volivcev.
2. Za socialistične stranke (JSDS, NSS, KSJ, SSDL, SSJ) leta 1920. 52.000 volivcev, l. 1923. 23.300 volivcev.
3. Za kapitalistične stranke (JDS, SKS) leta 1920. 45.300 volivcev, leta 1923. 25.700 volivcev.
4. Za neopredeljene (PGS, NLS, NRS, SRS, SKRS, Nemci) leta 1920. 2000 volivcev, leta 1923. 23.000 volivcev.

Socialistične stranke so torej izgubile več kot polovico svojih glasov, čemur ni vzrok samo popolna desorganizacija proletarskih vrst in pa klavrna vloga, ki jo je igrala dosedanja socialistična parlamentarna delegacija v belgrajskem parlamentu, temveč v prvi vrsti že poudarjeno dejstvo, da je šlo pri teh volitvah predvsem za ustavno vprašanje. Ker je pa baš glede tega vprašanja stala SSJ do zadnjega dosledno na centralističnem stališču, NSS dolgo na neodločnem, SSDL se je pa orientirala prepozno in še tedaj ni znala dati svoji zahtevi potrebnega poudarka, je šel velik del proletarijata preko njih v — avtonomistično SLS.

Najbolj razveseljiv pojav pri teh volitvah je pa nedvomno ta, da se je tudi to pot pokazal pošten in možat značaj našega naroda, kajti slovensko ljudstvo je iz Belgrada naročeni »narodno-radikalni stranki« nedvoumno pokazalo, da od njega mandatov ni mogoče ne izsiljevati, ne kupovati.

Končno so te volitve, bolj kot marsikatera dosedanja, pokazale veliko politično zrelost širokih plasti slovenskega naroda. Stranka (NRS), ki ni zrasla iz naših razmer in potreb, temveč je bila importirana k nam iz popolnoma tujega miljeja, ni našla med našim ljudstvom nobenega odziva, druga taka stranka (SKRS) je pa dosegla nekaj uspehov le z nemoralno

demagogi, o po kulturno razmeroma najbolj zaostalih okrajih (v Prekmurju ter v ptujskem in brežiškem okraju). Popolnoma je dalje propadla ona stranka (SKS), ki v vseh štirih letih svojega obstanka ni znala razviti nobenega pozitivnega kulturnega, političnega, gospodarskega ali socialnega programa, ne ustvariti lastnih organizacij, temveč je gradila svojo moč zgolj na hrupne prireditve in nemoralno osebno politiko. Isti nauk sledi iz popolnega debakla NLS, ki so jo široke mase odklonile zato, ker so po pravici videle v njej zgolj iz osebnega čuvstva političnega ressentimenta dr. Šusteršiča in nekaterih drugih dissidentov iz SLS izvirajočo tvorbo.

Občutno so dalje nazadovale one stranke (socialistične), ki nimajo izdelanega svojega programa vsestransko. Bistvo socializma, če sicer zgolj gospodarskega in socialnega značaja, toda nobena politična stranka ne more živeti samo od gospodarskega programa, temveč mora imeti prav tako izdelan svoj politični in kulturni program. In tega pa nobena slovenskih socialističnih strank nima. Bivša avstrijska socialna demokracija, katere del je bila nekdanja JSDS, je tudi v političnem pogledu točno vedela, kaj in kako hoče, ko pa je bil po razpadu monarhije prepuščen njen slovenski del samemu sebi, je ostal brez vsake jasne orientacije, zato je v njej tudi vsak posamezni voditelj lahko uveljavljal kakršnakoli stremeljenja. Najbolj usodepolno je pa bilo za slovensko socialistično gibanje to, da si kakega jasnega političnega programa ni niti poskušalo ustvariti, temveč se je zadovoljevalo z dvoumnimi in zato praznimi gesli. Ko je sedaj ljudstvo povpraševalo izključno le po političnem programu posameznih strank, mu nobena izmed vseh treh socialističnih (SSDS, SSJ in NSS) ni mogla dati točnega odgovora, zato se je obrnilo ljudstvo od njih in šlo k onim, ki so mu lahko jasno povedale, kaj in kako hočejo tudi v političnem pogledu urediti državo.

Vsestransko in jasno izdelan program imata pri nas sploh samo dve stranki, to sta SLS in JDS, zato sta tudi samo ti dve konsolidirani. Program JDS je sicer ljudstvo po ogromni večini odklonilo, vendar ima kljub temu zaznamovati poleg SLS edino še ta stranka neznamen napredek, dočim so bile vse druge hudo poražene, nekatere vprav katastrofalno. Tudi to je razveseljiv znak velike politične zrelosti slovenskih ljudskih mas, da niso te po svoji veliki večini več nasedale zgolj hrupnim geslom in obljubam, temveč šle z idejno konsolidiranimi strankami.

Če sestavimo kratko bilanco teh velepomembnih volitev, moramo konstatirati, da je ogromna večina slovenskega naroda na nedvoumen način obsodila ves sedanji politični sistem naše države ter manifestirala za avtonomno in nedeljeno Slovenijo. Zavrnila je vsak poskus politične korupcije in jasno izjavila, da je za slovenski narod za enkrat važnejša rešitev njegovega političnega vprašanja, kot pa socialnega ali kulturnega. Narod je nadalje odklonil politična pustolovstva in se izjavil za načelne stranke z jasno izdelanimi programi. Glede na to lahko morda že v bližnji

prihodnosti pričakujemo likvidacijo cele vrste političnih pustolovščin, rojenih iz razburkanih valov prevratne in poprevratne dobe. Vse kaže na to, da imajo pri nas danes eksistenčno upravičenost morda samo še tri politične skupine, to so SLS, ena svobodomiselna meščanska stranka in ena socialistična razredno-delavska stranka, vse drugo je vsaj v sedanji obliki brez globljih korenin v slovenski zemlji in zato odveč.

Franjo Šuklje:

Pred polomom naših železnic.

Oprostite, a kar ste zahtevali od mene, mi je absolutno nemogoče izvršiti. Vi hočete namreč, naj napišem za Vašo revijo članek o državni železniški politiki ter njenem vplivu na našo Slovenijo. Toda kako naj ugodim Vaši želji, ko sem vendar po štiriletnih neveselih skušnjah danes uverjen, da se našim merodajnim krogom o k a k i ž e l e z n i š k i p o l i t i k i n i t i n e s a n j a n e !

Kajti kaj pomenja beseda »železniška politika«? Po domače pojasnjeno, je to veda o zasnovi železniškega omrežja v državi ter o vsem, kar je sploh v zvezi z njegovim razsodnim obratovanjem. Poslednji pojem razširjam tako, da obseže tudi finančno strukturo in celo komercialno službo.

Da s to skrajno neugodno oceno naši železniški upravi nikakor ne delam krivice, hočem dokazati. Le nekoliko frapantnih zgledov v podporo te trditve!

Bilo je decembra l. 1919, ko sem se s predsednikom Južne železnice dr. A v g. W e e b r o m na Dunaju razgovarjal o železniških vprašanjih. Govorica je nanesla tudi na namero poklicanih faktorjev v B e l g r a d u , da se odpravi ravnokar ustanovljena železniška direkcija v Ljubljani ter združi njeno omrežje z onim zagrebške železniške direkcije. »Svojim ušesom nisem hotel verjeti,« — pravi skušeni strokovnjak — »ko sem čul to novico.« Oba sva se strinjala v nazoru, da je omrežje okoli 1000 km najbolj prikladno, da ga more obvladati dotični ravnatelj. Oba sva bila mnenja, da treba le pomnožiti področje ljubljanskega ravnateljstva s tem, da se mu priklopi nekaj stotin kilometrov hrvatskih prog, t. j. črto B u b n a r c i — K a r l o v a c in Z a g r e b — S u š a k ter na ta način razbremeniti itak že preveliko ozemlje zagrebške direkcije državnih železnic. Tako pa so gospodje v Belgradu ustvarili nestvor direkcije, katera obsega skoraj 3000 km prog, sega od J e s e n i c in P o d b r d a do slavonskih V i n k o v c e v , oskrbuje nebroj mejnih (ulaznih) postaj (Einbruchstationen) ter nam danes kaže najžalostnešo sliko uradne desorganizacije. In da so dosegli ta žalostni učinek, so tiral našo dobro železniško osobje iz ožje domovine, ga razpršili po vsem Hrvatskem, izročili gospodarskemu poginu ter vsled ločitve od rodbine izpostavljali moralnemu propadu.

Isto razsodnost je belgrajska gospoda razodela pri sestavi železniškega gradbenega programa, ki je bil celo od parlamenta sprejet ter uzakonjen in objavljen. Morda se dá sploh načeloma ugovarjati takim poskusom, da po zakonu vežejo sebe in bodoče generacije na gradbeni program, sestavljen za dolgo vrsto let ter ogrožen od nevarnosti, da se ob času izvršitve njegova vsebina nikakor več ne krije z dejanskimi gospodarskimi razmerami in potrebami. Toda pustimo na stran te načelne pomisleke; eno vendar stoji, da mora tak program biti sestavljen vsaj na podlagi resnih strokovnih študij. In kaj vidimo pri dotičnem zakonu, čigar besedilo se čita v »Uradnem listu« z dne 8. septembra 1922? Uzakonjena je ž njim kot zveza Slovenije s Kvarnerom železnica Kočevje — Stari trg — Vrbovsko, o kateri takrat niti generalnega projekta ni bilo, torej proga, pri kateri pogrešamo poleg resnejših tehničnih študij troškovnik in proračun, račun o rentabiliteti, z eno besedo, vso podlago za resno kalkulacijo! Pameten gospodar niti svinjaka ne bo začel zidati na tako lahkomišelni način. Ali se smemo potem čuditi, da inozemstvo z vidnim, čimdalje večjim nezaupanjem opaža in zasleduje naše razmere ter nič več ne veruje v bodočnost naše Jugoslavije, katera razsipa svojo naravno oblagodarjenost v slične bedastoče. In bedastoča je tem večja, ker bo proga Kočevje—Vrbovsko finančno in gospodarsko povsem nemogoča.

Pomanjkanje vsake železniške politike se razodeva takisto na tarifarnem polju. Linearno zvišati obstoječe tarife hipoma za 200—300%, to seveda še razumejo v Belgradu, a da bi sestavili tarifni sistem, kakor ga zahteva gospodarstvo, ozirajoče se na istinite potrebe produkcije in konsuma, prilagodenege dejanskim razmeram, za to težko konstruktivno delo so nezmožni. Toda če smo pravični, jim te nedoslednosti niti preveč ne smemo šteti v greh. Odkod naj bi tudi »Srbijanci« črpali zmožnost železniške politike? Drage volje priznavam, da je srbsko pleme samo na sebi polno darovitosti in naravnega talenta. Ali železniška veda ni nikomur prirojena, temveč izvira iz resnega študija in obilne skušnje — za to pa v srbski kraljevini nikakor niso imeli prilike. Do l. 1918. »Srbijanec« železnic pravzaprav niti poznal ni. Imel je v predvojni Srbiji zgolj eno glavno progo, mednarodno železnico Beograd—Niš—Caribrod in ta je bila od inozemcev zgrajena, od inozemcev obratovana. Poleg nje še nekaj kilometrov majhnih večinoma ozkotirnih lokalnih železnic — to je bilo vse. Ni čuda tedaj, da je v Srbiji tako bore malo železniških strokovnjakov. Odkod neki?

Še mnogo bolj neusposobljen v železniški stroki nego Belgrad se je izkazal Zagreb s svojo direkcijo državnih železnic. Jasen dokaz o svoji neusposobljenosti je podala ta direkcija s svojim ukazom z dne 1. decembra 1922, tikajočim se tovarnega prometa na prevažni progi Ljubljana — Novo mesto — Karlovac. Opetovano sem zapazil namreč v zadnjih mesecih, da prej dokaj intenzivni tovarni promet

na tej progi očitno peša. Pač še vozijo po voznem redu določni tovorni vlaki, toda večina voz je praznih. Poizvedoval sem po raznih postajah, odkod to hiranje, in izvedel sem na svoje veliko začudenje, da je z gori omenjenim ukazom bil ustavljen ves tovorni promet, prihajajoč na črto Ljubljana—Novo mesto—Karlovac z Gorenjskega ter iz inozemstva, kar ga prihaja preko Jesenic, Rateč in Bohinjske Bistrice. Dolenjske železnice in njih nadaljevanje do Karlovca so tedaj vsled tega ukaza zgolj omejene na lokalni tovorni promet. In zakaj? Da se prepreči zabasanost na karlovaški progi, o kateri so se po vsej pravici pritoževali naši obrtni in trgovski krogi.

Kje pa tiči tista »materia peccans«, vsled katere je ta znamenita prometna žila vedno ogrožena po zabasanju? Nikakor ne na postajah od Ljubljane do Metlike. Vse te postaje so bile med vojsko razširjene, dovolj tirov imajo, vse druge priprave so v redu, tovorni promet bi se tedaj v polnem obsegu lahko vršil brezhibno. Toda železnica od hrvatske mejne postaje Bubnarci dalje do Karlovca je že od prvih početkov sem vsled madžarske perfidnosti škandalozno zgrajena, tako, da se pri osebnih vlakih brzina, ki znaša od Ljubljane do Bubnarcev 45 km na uro, zniža iz Bubnarcev do Karlovca na bornih 12 km. Kakor polž leze vlak, in drugače tudi ne sme, kajti pri večji hitrosti mu grozi nevarnost, da s tira skoči ter blago in ljudi uniči. Ne pretiravam, ako rečem, da je voznja po tej progi dandanes, po dnevu in še bolj po noči, združena z nemalim osebnim rizikom. Proga sama nadvse nesolidno zidana, postaje skoziinskozi nezadostne in slabo dotirane in k vsemu temu še končna postaja v Karlovcu mnogo premajhna, brez kapacitete, nikakor več v stanju, zadostovati naraščajočemu prometu.

Isto velja o nadaljevanju železnice Ljubljana—Karlovac preko Vrginmosta, Glinč, Petrinje do Capraga (pri Sisku). Enkrat, ko sem se baš vračal z Ogrskega, se mi je zahotelo, da bi se mesto preko Zagreba vozil po direktni progi ob Kulpi v Karlovac. Ali oglasi se sopotnik ter reče: »Nikar, gospodine, kajti Vi boste pač znali, kdaj odidete, toda kdaj dojdete v Karlovac, to zna sam Bog!« In oplašen po tem svarilu opustil sem svoj potni načrt.

Tedaj namesto da bi — kar bi se moralo zgoditi takoj ob preobratu, — v primeren stan spravili karlovaški kolodvor in progi Bubnarci—Karlovac ter Karlovac—Caprag, so uknili zagrebški mojstri ves tovorni promet na naši železnici, izvzemši zgolj lokalne transporte. Ves tovor, ki prihaja iz inozemstva preko Celovca in Beljaka ali preko Podbrda in Trbiža, istotako ves tovor, ki ga pošiljajo z Gorenjskega proti iztoku, gre pač do Ljubljane gl. k. po državnih železnicah, dalje pa, če je prav namenjen v Mitrovico ali Osjek, v Belgrad ali Novi Sad, mora po Južni železnici, tedaj po privatni progi preko Zidanega mosta v Zagreb ali Sisak ter stoprav tam ga zopet prevzame državna železnica, mesto da bi ga skoziinskozi vozila po lastnih črtah ter od njega dobivala

prihodke! Kolika izguba za državni zaklad, kolika izguba tudi za našo dolenjsko železnico, katera je po svoji formalnopравни naravi privatna delniška družba, dejansko pa je od l. 1913. sem v državnem zakupu ter od države obratovana in eksploatovana.

In tu se ne dá ugovarjati, češ, saj zagrebška direkcija drugače ni mogla! Ako je hotela odpraviti pogubno zabasanost po državnih železnicah, jih je morala razbremeniti le na ta način, kajti one zgradbe in poprave na progah Bubnarci—Karlovac in Karlovac—Caprag ter razširjenje karlovškega kolodvora se ne dadó improvizirati! A t a k u g o v o r n e d r ž i. Z Južno železnico je trebalo postopati drugače. Jasno je, da sta progí Ljubljana—Zidani most—Sisak in Ljubljana—Karlovac—Caprag (Sisak) konkurenčni progí. Po vsem drugem svetu, kjerkoli imajo sploh železnice, se v takem slučaju zmenijo železniške uprave ter med seboj sklenejo t a r i f n i k a r t e l. Nastavijo se enotne tovarne cene, promet pa se deli po gotovem ključu in posledica je, da železnica participira na dohodkih, naj dotični tovor vozi ali ne. Pri nas pa, pri državnem železniškem omrežju skoro 9000 km, do danes niti tuzemske tarifne zveze nimamo; o zveznotarifnih dogovorih z inozemskimi železnicami seveda niti govora ni.

Kaj bi še bolj natančno opisaval bedni položaj naših državnih železnic? Povsod se vidi skrajni nered: pomanjkanje sleherne kontrole zlasti v materialu, nobenega zanesljivega knjigovodstva in nobene statistike nobene šole za železniški naraščaj in nič stanovanj za železniške nameščence, naravnost beg iz državnoželezniške službe in opustošenje najvažnejših službenih oddelkov, proga v obupnem zgradbenem stanju, izvzemši ono na Slovenskem in deloma Hrvatskem — z eno besedo položaj, ki nam vsak trenutek grozi s katastrofo državnih železnic. Ali mi boste, velečenjeni g. urednik, vočigled takim razmeram, zamerili, ako naravnost povem, da je jedro železniške politike v kraljevini SHS danes to, da se železnice državni upravi čimprej odvzamejo, ker so dragoceni precizijski stroji, kateremu nerodna roka našega birokratizma nikakor ni kos. Tedaj opustiti pri nas sistem državnih železnic ter nadomestiti ga s p r i v a t n i m r e ž i m o m, to je odločno moje mnenje!

Dobro vem, da bo ta nasvet nemilo dirnil marsikoga, ki se iz načelnih razlogov ogreva za državno železniško upravo. »Zopet privatni kapital v dobi, kateri je na čelu vtisnjen značaj in pečat socializma!« Razumem pomisleke in spoštujem logično doslednost označenega doktrinarstva. Toda med fundamentalne resnice vsega političnega življenja spada krilatica, ki jo je bil svoje dni v avstrijskem parlamentu izustil znameniti finančni minister D u n a j e w s k i, rekoč: »Die Politik ist die Kunst des Möglichen im Staate.« V danih razmerah, »rebus sic stantibus«, je naša državna uprava absolutno nezmožna, dobro in plodonosno upravljati svoje železnice. Logična posledica tega dejstva je tedaj ter mora biti, da se namesti zgrešeni sistem državne uprave s privatno oskrbo. Takoj pa dostavljam:

to se naj zgodi pod vsemi k a v t e l a m i in z vsemi varnostnimi določbami, s katerimi naj se varuje javni interes nasproti izrodkom sebičnega kapitalizma.

Po mojem prepričanju je uvedba zasebnega režima danes prvi postulat zdrave železniške politike v kraljevini SHS. O vseh drugih točkah se bo kasneje dalo govoriti.

Preden končam, le še ena beseda. Namenjena bodi onim, ki z menoj vred obsojajo državno železniško upravo, pa jo hočejo zamenjati s k a k i m i n o z e m s k i m , n a j r a j e a m e r i k a n s k i m k o n s o r c i j e m . Misel sama na sebi ni napačna. Saj železnica ni nič drugega ko veliko spedijsko podjetje, naravno tedaj, da se mora upravljati po trgovskih načelih, ne pa po tisti bedasti birokratski šabloni, ki smo jo prevzeli od stare Avstrije ter žalibog še izdatno poslabšali po lastni svoji nerodnosti. In Amerikanec, imeniten trgovec, bo sigurno takoj pogodil trgovski značaj ter si omislil ceneno in točno upravo. Gola istina, in vendar odločno svarim pred takim eksperimentom. Zakupna doba bo na vsak način morala biti raztegnjena na manj na 40—50 let, že radi tega, ker bo treba od sile investirati pri državnih železnicah in pri krajši zakupni pogodbi se dotična investicijska glavica ne bo dala amortizovati. Toda nikoli ne pozabimo, da postane oni, ki ima železnice v svoji moči, pri prevladajoči važnosti železniškega organizma »ipso facto« de janski gospodar v državi. Izročimo državne železnice v zakup za 50 let kakemu ameriškemu koncernu in — sužnji bomo inozemskemu kapitalu!

Vsled tega, velecenjeni g. urednik, nam ne preostaja druga pot, kakor da si ustanovimo domačo konsorcij, kateri bo, pač s podporo tujega kapitala, a vendar pod lastno tvrdko, z domačo večino upravnega sveta varoval obenem državno ingerenco in državni vpliv. Omejil bi se, vsaj izprva, na nakup državnih železnic na ozemlju zagrebške in subotiške železniške direkcije, izvzemši liško progo in dalmatinske železnice, ter na zakup Južne železnice. Vse drugo omrežje naj upravlja in obratuje država sama z državno železniško upravo. Predlagam tedaj za Jugoslavijo »système mixte«, »mešani sistem«, naj se potem po uspehih medsebojnega tekmovanja dožene, kateri obliki železniške oskrbe gre prednost!

Svoj predlog sem tehtno premislil, preden ga izročim javnemu razgovoru. Poznam vse težave in zapreke, toda sodim, da »coëgente necessitate«, pod pritiskom nujne potrebe, se bodo z jekleno voljo dale premagati vse težave in odstraniti vse zapreke. Navdaja me prepričanje, da gre tu za rešitev toliko zaželjene samostojne države iz eminentne nevarnosti, s katero jo ogroža bližajoči se polom naših državnih železnic.

Naj se te moje misli stvarno presodijo!

Viktor Korošec:

Politični del nemške ustave.

Pravo je zrcalo kulture vsakega naroda in vsake zgodovinske dobe. Če velja to o pravu sploh, moramo to tem odločneje zatrditi o ustavi, ki je temelj vsake države. Iz nje odseva vsakokratno pojmovanje države in njenih pravic kakor tudi pravic in dolžnosti poedinca. Svetovna vojna, ki bo tvorila brez dvoma nov mejnik v zgodovini človeštva, nam je prinesla celo vrsto novih in povečanih držav. V njihovih ustavah se izražajo vodilna politična in socialna načela naše dobe. Ker pa so nastale vse povojne ustave več ali manj pod vplivom ustave Nemčije, zato je namen teh vrstic podati v glavnih potezah njene politične smernice.

Zgodovina.

Bismarckova ustava (dne 16. aprila 1871) je ustvarila Nemčijo kot zvezno državo s konstitucionalnim ustrojem. Pruski kralj je imel kot nemški cesar jako veliko moč, tako da za del njegovih vojaških činov (das Oberkommando) ni bil nihče odgovoren. Ko so se pod vplivom zunanjih dogodkov začeli nemiri v notranjosti, je bila z zakonom dne 28. oktobra 1918 uvedena parlamentarna monarhija; prvič so vstopili parlamentarci v vlado. Toda bilo je že prepozno vsled notranje revolucije in zunanje pritiska (Wilson). Dne 9. novembra leta 1918 je odstopil Viljem II.; še istega dne je oklical Scheidemann v Berlinu republiko. Sestavila se je prva in do sedaj edina čisto socialistična vlada, ki je izdala dne 12. novembra proglas na narod, v katerem je odpravila obsedno stanje, cenzuro, zagotovila svobodo tiska in govora, politično amnestijo in določila enako, tajno, direktno, splošno, proporcionalno volilno pravico. Dne 19. januarja 1919 so se izvršile volitve za ustavodajno skupščino, ki se je sešla v Weimaru dne 6. februarja 1919. Že 10. februarja je izdala zakon o začasnih državni oblasti, ki ustanavlja Nemčijo kot republiko z državnim predsednikom na čelu. Drugi organi republike so bili državno ministrstvo, zbornica držav-članov (Staatenhaus) in narodna skupščina.

Vlada je predložila narodni skupščini osnutek nove ustave kakor ga je izdelal notranji minister dr. Preuß. Osnutek je skupščina popolnoma predelala in zelo spremenjenega sprejela v tretjem čitanju dne 31. julija z 262 glasovi proti 75. Državni predsednik je potrdil ustavo dne 11. avgusta 1919, razglašena je bila tri dni pozneje v državnem zakoniku; s tem je postala pravomočna. Dočim v uvodu Bismarckove ustave sklene pet vladarjev večno zvezo v varstvo zveznega ozemlja in v blagor nemškega naroda, omenja uvod weimarske ustave, da si je dal nemški narod z namenom, da obnovi v svobodi in pravičnosti svojo državo, sedanjo ustavo.

Država in dežele.

Nemčija je demokratična, parlamentarna republika. Načelo ljudske suverenosti je izrecno uzakonjeno. Tudi v Nemčiji je bilo najtežje vprašanje to, kako urediti razmerje med zvezno državo in njenimi deli. Dasi je nova ustava v marsičem bolj centralistična od prejšnje, vendar je tudi po weimarski ustavi ostala Nemčija zvezna država. Prejšnje »polsuverene« države (Bavarska, Prusija itd.) so postale dežele. Državno ozemlje obstoji iz ozemlja dežel. Popolnoma novo je načelo, da veljajo splošno priznana pravila mednarodnega prava že kot taka za obvezno državno pravo.

Za izvrševanje državne oblasti je merodajna državna, za izvrševanje deželne oblasti pa deželna ustava. Vsaka dežela si da in izpreminja sama svojo deželno ustavo. Državna ustava zahteva le, da odgovarja sledečim predpogojem: dežela mora biti republikanska, narodno zastopstvo mora biti voljeno na podlagi splošne,

enake, neposredne in tajne volilne pravice, ki pripada možem in ženam, imeti mora parlamentarno vlado. Usoda in sestava deželne vlade je zato popolnoma nezavisna od osrednje vlade.

Država ima izključno zakonodajo glede odnošajev do inozemstva, državljanstva, vojske, carinstva, pošte, brzjava in telefona. V teh stvareh je zakonodaja dežel izključena. Dalje ima država pravico zakonodaje glede cele vrste zadev, ki so izrecno navedene; če pa te pravice ne izvršuje, smejo izdati dotične zakone dežele. Izrecno pa je ugotovljeno, da ima državno pravo prednost pred deželnim.

Sodstvo izvršujejo deželna sodišča, zadnja inštanca pa je državno sodišče v Lipskem.

Upravo vrše redno deželna oblastva, v kolikor ni z zakoni kaj drugega določenega. Spore javnopravnega značaja med deželami, ali med državo in deželami, razsoja državni sodni dvor za Nemčijo.

Zastopnik dežel v zakonodaji in upravi je državni svet, kar odgovarja švicarskemu stanovskemu svetu (Ständerat), oziroma ameriškemu senatu; nima pa zakonodajne pravice.

Državni zbor.

Dočim je prej nemški parlament obstojal iz zveznega sveta in državnega zbora, uvaja weimarska ustava samo eno zbornico. Poslanci se volijo na podlagi splošne, enake, neposredne, tajne proporcije volilne pravice, ki jo imajo vsi čez dvajset let stari moški in ženske. Po sedanjem volilnem zakonu pride na 60.000 oddanih glasov en poslanec; preostali glasovi se prištejejo preostankom iz drugih volilnih okrožij in končno v državnem volilnem okrožju. Državni zbor se voli na štiri leta in se sestane tekom 30 dni po izvolitvi. Prvo sredo novembra se sestane vsako leto na sedežu državne vlade. Njegov predsednik ga mora na zahtevo državnega predsednika ali pa tretjine poslancev sklicati tudi sicer na izredno zasedanje. Državni zbor si določi sam konec zasedanja in rok za novo zasedanje. Sam izbira svoje predsedstvo in zboruje redno javno. Državni kancler in ministri imajo pravico in, če parlament to zahteva, tudi dolžnost, da prisostvujejo sejam. V zbornici so podrejeni disciplinarni oblasti predsednika. O poslanski lastnosti odloča v sporu volilno sodišče (Wahlprüfungsgericht), sestavljeno iz poslancev in članov državnega upravnega sodišča. Važna je tudi pravica dežel, da lahko pošiljajo k sejam državnega zbora svoje pooblaščenice, da tam obrazložijo stališče svoje vlade k obravnavnim predmetom. Državni zbor ima pravico, in na zahtevo petine svojih članov dolžnost, izvoliti preiskovalne odbore. Poleg tega ima nemški parlament stalen odbor za zunanje zadeve, ki deluje tudi takrat, ko državni zbor ni zbran ali je razpuščen. Za dobo med dvema zasedanjema in po koncu volilne periode izbere državni zbor stalen odbor za varstvo pravic parlamenta. Izrecno je tudi ugotovljena imuniteta poslancev. Uradniki in vojaki delujejo lahko kot poslanci, ne da bi jim bil za to potreben dopust.

Državni predsednik in državna vlada.

Na čelu nemške republike stoji državni predsednik, ki ga za dobo sedem let voli ves nemški narod (možje in ženske). Izvoljen je lahko vsak nemški državljan, ki je dopolnil 35. leto. Pravno bi bila lahko izvoljena tudi ženska. Pri nastopu svojega mesta priseže državni predsednik na ustavo. Lahko je tudi večkrat izvoljen. Na predlog dvetretjinske večine parlamenta lahko narod z glasovanjem odstavi državnega predsednika. Kakor hitro je državni zbor napravil ta sklep, ne sme državni predsednik več vršiti svojih funkcij. Če se glasovanje izreče za predsednika, se smatra to za novo zvolitev in državni zbor je razpuščen.

Weimarska ustava daje državnemu predsedniku edino osebno predpravico, da ne more biti kazenskopravno preganjan brez pritrditve parlamenta; isto ugodnost ima vsak poslanec. Kot vladar ima pa sledeče pravice; zastopa državo na zunaj in sklepa v imenu države zveze in pogodbe z drugimi državami, sprejema in odposilja poslanike. Za vojno napoved in za sklep miru je treba državnega zakona. Zveze in pogodbe s tujimi državami, ki obravnavajo zadeve državne zakonodaje, mora odobriti parlament. Državni predsednik ima vrhovno poveljstvo nad vojaštvom. On imenuje in odpušča državne uradnike in častnike, v kolikor zakon ne določa drugače. Potom državnega zakona vrši amnestijo. Državni predsednik sme razpustiti parlament, vendar le enkrat iz istega razloga. Če kaka dežela ne izpolni ustavnih ali zakonitih obveznosti, jo sme državni predsednik z oboroženo silo k temu prisiliti. V slučaju, da je javna varnost in red resno ogrožen, tedaj sme začasno celo ukiniti potom naredb osnovne državljanske pravice in uporabiti oboroženo silo. Zadnje pravice se je poslužil sedanjí predsednik Ebert po umorih Erzbergerja in Rathenaua, in tako je vsled običaja dobila ta pravica zelo dalekosežen pomen. Vse odredbe in ukrepe državnega predsednika mora podpisati državni kancler ali pa pristojni minister, da postanejo veljavni. S tem protipodpisom prevzame minister odgovornost. Državnega predsednika zastopa v slučaju odsotnosti državni kancler, daljša odsotnost se uredi z zakonom.

Radi kršitve ustave ali kakega državnega zakona more državni zbor tožiti državnega predsednika, kanclerja in državne ministre pred državnim sodnim dvorom za Nemčijo.

Kakor vidimo, nas stališče nemškega državnega predsednika spominja na francoskega in ameriškega. Kakor francoski, imenuje tudi on državnega kanclerja kot načelnika vlade. Njegovo stališče je pa mnogo trdnješe že zato, ker je izvoljen neposredno od naroda, dočim voli francoskega celokupni parlament. Zato je verjetno, da bo tudi pravico razpusta parlamenta lahko uspešno uporabljal, dočim jo ima francoski predsednik le v sporazumu s senatom in jo je le enkrat izvrševal (Mac Mahon 1877). Po ameriškem vzoru pa so hoteli Nemci ustvariti močno eksekutivo, ki se zlasti kaže v izdajanju izjemnih naredb in ki ima velik vpliv tudi na zakonodajo.

Državni predsednik imenuje in odpušča državnega kanclerja in po njegovem predlogu državne ministre. Ti potrebujejo za svoje delovanje zaupanja parlamenta. Kakor hitro jim državni zbor z izrečnim sklepom odreče zaupanje, morajo odstopiti. Državni kancler določa smernice vse politike in je zato državnemu zboru odgovoren. Vsak minister pa upravlja po teh smernicah svojo stroko samostojno in na lastno odgovornost. Vse zakonske predloge morajo ministri predložiti ministrskemu svetu. Kakor že omenjeno, sme državni zbor tožiti vlado radi kršitve ustave ali kakega državnega zakona. Predlog za obtožbo mora podpisati sto poslancev in sprejeti ga mora zbornica z večino, ki je predpisana za spremembo ustave.

Državni svet.

Pri državni zakonodaji in upravi zastopa dežele državni svet. V njem ima vsaka dežela vsaj en glas. Pri večjih deželah pride na milijon prebivalcev po en glas, vendar ne sme imeti nobena več kakor dve petini vseh glasov; ta naredba je obrnjena proti Prusiji. Število članov se po vsakem ljudskem štetju na novo določa. Člane državnega sveta imenujejo deželne vlade; v Prusiji jih pa polovico (13) imenuje vlada, drugo polovico pa provincialne uprave. Sejam državnega sveta predseduje član državne vlade.

Pravice državnega sveta so sledeče: Državna vlada mu mora predložiti vsak zakonski predlog. V slučaju, da ne pride do sporazuma, mora vlada poleg

svojega predloga predložiti tudi oddvojeno mnenje državnega sveta. Državni svet ima pa tudi sam pravico izdelati kak zakonski predlog in vlada ga mora predložiti parlamentu.

Državni svet ima dalekosežno pravico ugovora pri zakonih, ki jih je sprejel državni zbor. Ugovor mora prijaviti tekom štirinajstih dni po sprejetju zakona pri državni vladi in tekom naslednjih dveh tednov ga mora utemeljiti. Zakon se v tem slučaju predloži parlamentu, da vnovič o njem sklepa. Če ne pride do sporazuma med državnim zborom in državnim svetom, sme državni predsednik v treh mesecih odrediti o tem predmetu ljudsko glasovanje (referendum, Volksentscheid). Če predsednik tega ne stori, je zakon propadel. Če pa je državni zbor navzlic ugovoru sprejel zakon z dvetretjinsko večino, ga mora predsednik tekom treh mesecev proglasiti ali pa odrediti o njem glasovanje. Če je sklenil državni zbor proti ugovoru državnega sveta kako spremembo ustave, ne sme državni predsednik tega zakona proglasiti, ako zahteva državni svet v dveh tednih ljudsko glasovanje.

Ministri morajo o tekočih državnih poslih poročati državnemu svetu in se o važnih predmetih posvetovati z njegovimi odbori.

Dasi je državni svet v marsičem naslednik Bismarckovega zveznega sveta, ki je bil nemški gornji dom, ga vendar ne moremo smatrati za drugo zbornico. Predvsem nima lastne zakonodajne oblasti, vlada mu ni odgovorna in ne potrebuje njegovega zaupanja in njegovi člani nimajo imunitete. Od gornjih domov v drugih zveznih državah (Švica, Sev. Amerikà) se loči v tem, da so tu dežele zastopane po številu prebivalstva, dočim je drugod vsak del zvezne države (kanton, država-član) zastopan z istim številom (navadno dva).

Državna zakonodaja.

Državne zakone sprejema državni zbor. Ustavno sklenjene zakone mora državni predsednik tekom meseca proglasiti; štirinajsti dan po proglasitvi so pravomočni. Ako zahteva tretjina poslancev, se mora proglasitev odložiti za dva meseca.

Pravico staviti zakonske predloge ima poleg vlade, vseh poslancev, državnega sveta in državnega gospodarskega sveta še narod sam. To se izvrši potom takozvane ljudske zahteve (Volksbegehren). Ako namreč zahteva desetina volilcev, da se določen in izdelan zakonski načrt predloži parlamentu, tedaj mora vlada to storiti. Če parlament načrta ne sprejme neizpremenjenega, tedaj odloči ljudsko glasovanje. Če odloči državni predsednik tekom enega meseca po sklenitvi kakega zakona, se mora ta pred proglasitvijo predložiti ljudskemu glasovanju. Dalje se mora vršiti ljudsko glasovanje na zahtevo ene dvajsetine volilcev o zakonu, čegar proglasitev je bila na predlog tretjine poslancev za dva meseca odložena. Ljudsko glasovanje izpremeni sklep parlamenta le tedaj, če glasuje nad polovica volilcev. O budgetu more odrediti ljudsko glasovanje le državni predsednik.

Izvršilne uredbe k državnim zakonom izdaja državna vlada. Če pristojna izvršitev deželnim oblastvom, mora pritrčiti državni svet.

Z ljudsko zahtevo in ljudskim glasovanjem je uvedla Nemčija kot prva velika narod sam kot zakonodajni organ, dočim je bilo do sedaj to uvedeno le v Švici in njenih kantonih. Bodočnost bo pokazala, ali se bo ta poizkus, ki je pa izrazito konservativnega značaja, obnesel v državi, kjer ima 26—30 milijonov ljudi glasovalno pravico.

Uprava.

Weimarska ustava je jako razširila delokrog državne uprave. Dočim so prej posamezne države imele celo pravico pošiljati in sprejemati poslanike, je to dandanes popolnoma državna zadeva; vendar imajo dežele še vedno med-

narodnopravno osebnost v toliko, da smejo sklepati z inostranskimi državami pogodbe o zadevah, ki spadajo v njihovo zakonodajno oblast. Podobno sklepajo tudi švicarski kantoni z inozemstvom pogodbe v policijskih zadevah. Vojaštvo, kolonije, trgovska mornarica spadajo izključno v državno upravo. Dočim so bile v Bismarckovi državi za pobiranje neposrednih davkov v prvi vrsti upravičene posamezne dežele (države), je prešla sedaj ta vloga na državo. Proračun se dovoli redno za eno leto. Pošta, žrzojav, telefon in tudi pokrajinske železnice so prešle v državno last. Država je tudi prevzela vodne ceste v upravo in lastnino.

Državni upravni uradniki, ki delujejo v posameznih deželah, naj bodo redno tudi domačini v dotični deželi.

Pravosodstvo.

Sodniki so neodvisni in le zakonu podrejeni. Redno sodstvo vrši državno sodišče v Lipskem, v nižjih inštancah pa deželna sodišča. Sodnikov ni mogoče odstaviti, premestiti ali upokojiti proti njihovi volji. Izjemna sodišča so nedopustna, prav tako so ukinjena vojaška častna sodišča. Vojaško sodstvo se uporablja le za časa vojne in na krovu vojnih ladij.

To so glavne politične smernice, ki jih podaja weimarska ustava v svojem prvem delu (čl. 1—108). Poleg tega pa je v svojem drugem delu kot prva kodificirala ne le politične, ampak tudi socialne, kulturne in gospodarske pravice poedinca in zajednic in s tem utrla pot bodočemu razvoju.

Vinko Šarabon:

Nazadovanje prebivalstva v Franciji.

Vsak dan glasnejši so klici obupa v Franciji, kam bodo prišli, če se bo prebivalstvo tako malo množilo, oziroma če bo celo nazadovalo, kakor nam kaže statistika zadnjih let. Da bi bilo prebivalstvo že pred vojsko nazadovalo, ni res, a prirastek je bil tako minimalen, da je bilo tudi brez vojske pričakovati katastrofe. Če primerjamo Francijo z drugimi državami, klice obupa prav lahko razumemo. Pred sto leti je štela Francija v sedanji izmeri 27,870.000 prebivalcev, l. 1851 36,490.000, l. 1911 pa 41,491.000. To so absolutne številke, ki statistiku ne povedo dosti, če ne primerja. Poglejmo zato, s kolikimi odstotki je bila udeležena Francija na evropskem prebivalstvu v omenjenih letih in še l. 1881 in pridenimo zraven druge evropske večje države. Za druge države so letnice ali 1800 ali 1801 itd.; k Franciji računimo tudi l. 1911 Alzacijo in Lotaringijo, akoravno je bila takrat nemška; zato jo pa od Nemčije odštejemo. Teritorij drugih držav je oni od leta 1910.

	1800/1	1850/1	1880/1	1910/1
	odstotkov evropskega prebivalstva			
Rusija	21.36	22.61	25.48	30.23
Nemčija	12.50	12.88	13.30	14.00
Avstro - Ogrska	12.50	11.70	11.51	10.98
Velika Britanija z Irsko	9.20	10.62	10.78	10.12
Francija	15.67	13.90	11.87	9.21
Italija	9.42	9.14	8.67	7.70

Dočim je bilo leta 1800 od 10.000 Evropecev še 1567 Francozov, jih je bilo petdeset let pozneje samo še 1390 in leta 1910/11 921! Menda nam k temu ni treba nič pripomniti.

Pridenimo še drugo tabelico, ki nam kaže prirastek v raznih državah v zadnjih šestdesetih letih, izpopolnimo jo tudi z desetletjem 1900—1910; povsod tudi Alzacija-Lotaringija zraven, pri Nemčiji je pa odšteta. Zapisali bomo kar številke 1850, 1880 itd.; francosko štetje se vrši vselej v prvi polovici let 1851, 1861 itd.

	Prirastek v odstotkih			
	1850—1880	1880—1910	1850—1910	1900—1910
Rusija	41.1	62.8	130.0	23.4
Nemčija	29.0	44.4	86.3	15.4
Avstro - Ogrska	23.0	30.9	61.0	9.0
Velika Britanija z Irsko	27.0	28.8	63.9	9.03
Francija	6.8	6.42	13.68	1.95
Italija	18.7	21.8	44.6	6.8
Evropa	25.08	37.2	71.6	13.2

Podčrtali smo to, kar smo hoteli prav posebno poudariti. Če odštejemo Alzacijo-Lotaringijo, je prirastek 1901—1911 samo 1.64. V tem zadnjem desetletju se je pomnožilo prebivalstvo Francije za 640.000 — z Alzacijo-Lotaringijo —, ono Nemčije brez Alzacije-Lotaringije za 8,400.000, ono Rusije pa za skoraj 26 milijonov. Tudi k tem številkam je težko kaj pripomniti.

Naravnost katastrofalno je pa desetletje 1911—1921; l. 1921 je štela Francija z Alzacijo-Lotaringijo vred manj ljudi kakor l. 1911 brez teh dveh dežel, niti 39 milijonov ne! Dobro, pravijo nekateri, to je naredila vojska, saj se je tudi drugje prebivalstvo skrčilo, oziroma ostalo stacionarno. A leti 1921 in 1922 nista več vojni leti in vendar je bilo v desetih največjih mestih število rojstev leta 1922 manjše kakor pa leta 1921. »L'Alliance nationale pour l'accroissement de la population française« priobčuje te-le številke za leti 1921 in 1922:

Mesta	Število rojstev	
	1921	1922
Paris	49.911	48.169
Marseille	12.095	11.578
Lyon	9.731	8.639
Bordeaux	6.555	5.021
Lille	5.005	4.232
Strasbourg	4.304	3.916
Nantes	3.734	3.452
Toulouse	3.095	2.379
St.-Etienne	3.524	3.119
Nice	2.857	2.786
Skupaj . . .	100.811	93.891

Število rojstev je bilo torej l. 1922 za približno 7.4% manjše kakor pa l. 1921. Dočim je bilo l. 1921 73.133 porok, jih je bilo l. 1922 samo še 64.286, nazadovanje v odstotkih 12.1%. Iz tega lahko sklepamo na nadaljnje zmanjšanje rojstev l. 1923. Zato po pravici lahko rečemo: Francija izumira!

O vzrokih tega za Francoze tako usodnega dejstva se je že mnogo pisalo in govorilo. Vse, kar so še pred dvajsetimi leti smatrali za glavni vzrok, je zbral nemški statistik Ewald Paul v teh-le besedah: »Frankreich leidet an einem großen Übel, dem Menschenmangel, der aus der Kinderscheu der französischen Familien resultiert und in den letzten Jahren immer deutlicher ans Licht getreten ist. Das Übel ist alt und doch verschlimmert es sich von Tag zu Tag. Und doch ist das schnelle Anwachsen einer Nation ein Beweis individuellen Gedeihens und ein Element der Macht dieses Volkes, ein Element militärischer Macht und dadurch bedingter Unabhängigkeit gegen das Ausland, mehr aber

noch ein Element ökonomischer Macht.« Ewald citira tudi Bertillon a, največjega francoskega statistika sedanje dobe in največjega klicarja v boju proti temu socialnemu zlu: »Bertillon bezeichnet die Teilung des Besitzes als Ursache der kleinlichen Berechnung, wodurch sich die besitzenden Familien nur zwei Kinder erlauben oder auch nur eins. Neben diesen Bedenken, daß man für seine Kinder sorgen und ihnen eine sorgenfreie Zukunft bereiten muß, begründen Vergnügungssucht, Bequemlichkeit und auch physische durch ausschweifendes und unnatürliches Leben erzeugte Schwäche den Kindermangel und untergraben die Familie.«

Novejši raziskovalci pa iščejo drugih vzrokov, zlasti biologičnih! O tem razpravlja n. pr. 9. novembra 1922 v »Journal des Débats« Henry de Varigny in citira pravkar izišlo delo Angleža M. C. Pella: The Law of Births and Deaths (zakon o rojstvu in smrti). Pell pravi, da je manjše število rojstev biologični pojav, ki ima organične vzroke. Navaja tudi delo Flammariona: Les Problèmes sociaux de jadis et d'à-présent — socialni problemi nekdanj in sedaj —, kjer govori Flammarion o zgodovinskih stanovanjskih krizah, o draginji, davkih in o izumiranju.

Značilno je, da izkazujejo izrecno katoliški in delavski departementi več rojstev kakor smrtnih slučajev, tako dép. du Nord, du Finistère, Vendée, Vienne, Morbihan. Iz podatkov, ki jih priobčuje Journal officiel, bi se dalo brati nekako to-le: Francija je kapitalistična država s premožnim kmečkim prebivalstvom. Kjer je delavstvo v premoči, tam se prebivalstvo množi; na deželi je pa narobe, kmetu ni na tem, da bi imel dosti otrok, ker bi moral potem deliti. Le v onih kmečkih okrajih, ki imajo še izrazito versko mišljenje, se prebivalstvo množi.

Da je prebivalstvo ravno v delavskem severovzhodu bolj narastlo kakor drugod, nam pokaže tudi pot težišča prebivalstva, ki se je pomaknilo 1881—1911 prav očitno proti severu in deloma tudi proti vzhodu. Pariz pot proti vzhodu nekoliko zadržuje, sicer bi bila severovzhodna smer še bolj izrazita. Od leta 1881 do l. 1911 se je težišče premaknilo za celih 37 km proti severu in se je nahajalo l. 1911 v bližini kraja Clemon, 27 km jugozapadno od Giena, 47° 33' severne širine — Gien je ob Loire. —

Junaštva francoskih vojakov v svetovni vojski so nam najboljša priča, da francoski narod splošno ni degeneriral, kakor zmeraj beremo. Ga sodimo pač samo po Parizu. Nasprotno, francosko kmečko prebivalstvo je med najbolj zdravimi na svetu in vzroki nazadovanja so po našem mnenju le produkt dolgega in zamotanega gospodarskega razvoja: kmečko prebivalstvo je postalo na svoj način kapitalistično. Prav gotovo ima Bertillon bolj prav kakor Pell, vsaj glede na Francijo.

Naj bo tako ali tako, faktum je, da se je rast francoskega prebivalstva, majhna že prej, popolnoma ustavila in da bo imelo to dejstvo velikanske vojaške politične in ekonomske posledice.

Pregled.

SOCIALIZACIJSKI PREDLOG V ANGLEŠKI NIŽJI ZBORNICI.

Angleška delavska stranka, Labour Party, se čezdaljebolj okreplja. Vzroki so mnogoštevilni in raznovrstni.

Najprej je treba pomisliti, da je Anglija, ta toli proslavljeni dom svobode, postala

resnično demokratična država šele počenši z letom 1917! Pred letom 1832. je v Angliji imelo volivno pravico 3% vsega prebivalstva, med temi pa je dejansko vladal državo po svojih zastopnikih v parlamentu morebiti komaj 1% cele Anglije, tako da sta se dve stranki, liberalci (wighi) in konservativci (toryji) pri vladi vsako zakono-